

Kostki słuchowe.

Przy dokładnem badaniu czaszki ze Złotego Potoka udało mi się znaleźć jeszcze w prawym otworze usznym jedną z kostek słuchowych a mianowicie kowadełko (*malleus*). Przypomina ono w zupełności kowadełko nosorożca staruńskiego, którego opis podałem w tymczasowej notatce, p. t. „Die Überreste des in Starunia in einer Erdwachsgrube mit Haut und Weichteilen gefundenen *Rh. antiquitatis* Blum. (Bull. de l'Acad. des sc. de Cracovie, Avril 1911, str. 255). Niestety i ta kostka jest nieco uszkodzona i to w ten sam zupełnie sposób, jak podobna jej kostka ze Staruni, t. j. odłamane w niej zostały t. zw. „*lamina*“ i „*processus gracilis*“, widocznie bardzo delikatne. Główka tej kostki, pół wałkowatego kształtu, podzielona jest na swej tylnej powierzchni sagittalną brózdą na część wewnętrzną szerszą i część zewnętrzną węższą, stojące do siebie pod kątem prostym i tworzące rodzaj siodełka 3 mm długiego i 2-8 mm szerokiego. Obydwie te powierzchnie są w swej części przedniej lekko wklęsłe, w tylnej wypukłe. (W okazie staruńskim powierzchnia wewnętrzna jest cała wypukła). Przednia powierzchnia główki jest półwałcowata, w górze opatrzona wystającym brzegiem. Szyjka jest płaska i podobnie jak w okazie ze Staruni okazuje w przedniej swej części między nasadą „*manubrium*“ i „*lamina*“ wgniecenie, przechodzące w pośrodku w rodzaj kanałika idącego w głąb główki. Dolna część zagłębienia szyjki ograniczona jest i tutaj cienką esowatą blaszką, Niestety nieco uszkodzona. Tylna część szyjki jest lekko wypukła. Rękojeść młoteczka (*manubrium*), około 7 mm długa, składa się z części górnej i dolnej. Część górna odchodzi od szyjki pod kątem 45°, jest szeroka, płaska, z przodu wklęsła, z tyłu wypukła. Na tej stronie wypukłej znajduje się niewielkie, owalne zagłębienie. Dolna część rękojeści łączy się z częścią górną pod kątem rozwartym, jest cienka, trójgraniasta, na końcu lekko do przodu i wewnątrz zagięta, od przodu kopystkowato spłaszczona, od tyłu wypukła.

Czaszka nosorożca ze Złotego Potoka należała do osobnika znacznie starszego niż nosorożec staruński, do osobnika, można powiedzieć, niemal zupełnie wyrosłego, jak o tem świadczy zupełnie skostniała przegroda nosowa, brak nawet śladów po pierwszym zębie przedtrzonowym i wyrosły już prawie ostatni ząb trzonowy, odpowiadający u ludzi t. zw. zębowi mądrości. Mimo to, czaszka ta w porównaniu do staruńskiej jest mała, gdyż liczy zaledwie 720 mm długości, gdy czaszka o wiele młodszego osobnika ze Staruni dochodzi prawie 800 mm.

Czaszka ze Złotego Potoka należy więc do typu czaszek krótkich. Jak bowiem wiadomo, pomiędzy czaszkami nosorożca włoskiego można już na oko wyróżnić typ długo- i typ krótkogłowy.

Okazy jednego i drugiego typu napotykają się w tych samych okolicach i poza wymiarami zresztą anatomicznie między sobą się nie różnią. Na licznych czaszkach, jakie miałem sposobność oglądać w różnych muzeach europejskich, zauważyłem tylko jeden ciekawy szczegół pod tym względem, a mianowicie, że całkowicie skostniałą przegrodę nosową o wiele częściej można napotkać w czaszkach krótkich niż długich. Czy jednak w tym wypadku ma się do czynienia z faktem stałym, czy też z przypadkowym zbiegiem okoliczności, na razie powiedzieć nie mogę. Bądź co bądź, wszystko przemawia za tem, że długo-, względnie krótkogłowość nosorożca włochatego była nie jakąś cechą rasową, ale prosto cechą płciową. Czy długogłowość była właściwością płci żeńskiej a krótkogłowość płci męskiej, czy też odwrotnie, obecnie jeszcze się nie da stwierdzić.

Na ogół, czaszka ze Złotego Potoka stanowi pod niektórymi względami dopełnienie do czaszki staruńskiej, dostarczając kilku ciekawych szczegółów do znajomości osteologii tego zwierzęcia. Przedewszystkiem można na niej stwierdzić, że przegroda nosowa ulegała całkowitemu skostnieniu, jeszcze zanim wyrósł ostatni, t. j. trzeci ząb trzonowy (przynajmniej, o ile chodzi o typ krótkogłowy). Powtórnie, można na niej obserwować jeszcze przebieg szwów oddzielających kości policzkowe od szczęk górnych i kości łzowych, które w czaszce staruńskiej są niewidoczne. Dalej dowodzi ona, że czas zrastania się szwów nie jest rzeczą stałą lecz właściwością osobnikową, bo te same szwy, które w bardzo młodym okazy ze Staruni są już zrosnięte, są jeszcze zupełnie dobrze widoczne w znacznie starszym okazy z Potoka Złotego. Wreszcie, z czaszki znalezionej w Złotym Potoku wnosić można, że szczątkowe zęby sieczne trafiały się u nosorożca włochatego częściej, niż dawniej sądzono.

Na zakończenie tej notatki podaję poniżej tablicę wymiarów powyżej opisanej czaszki.

Wymiary czaszki.

	Czaszka ze Złotego Potoka	Czaszka ze Staruni
1. Największa długość	720 mm	800 mm
2. Największa szerokość kości nosowych	228 "	170 "
3. " " " czołowych	250 "	210 "
4. Największa szerokość na łukach jarzmowych	340 "	340 "
5. Oddalenie górnych brzegów łuków jarzmowych	270 "	270 "
6. Najmniejsze oddalenie między liniami ciemieniowymi	90 "	80 "
7. Szerokość na wypukłości przy dolnej granicy kości ciemieniowych	150 "	150 "

	Czaszka ze Złotego Potoka	Czaszka ze Staruni
8. Szerokość grzebienia potylicznego u góry	200 mm	200 mm
9. Szerokość potylicy powyżej otworu usznego	235 "	240 "
10. Odległość pomiędzy dolnymi końcami wyrostków stawowych (<i>condyli occipitales</i>)	24 "	35 "
11. Odległość pomiędzy górnymi końcami wyrostków stawowych (zewnątrz)	145 "	180 "
12. Oddalenie końca kości nosowych od guza czołowego (mierzone cyrklem)	360 "	320 "
13. Oddalenie guza czołowego od szczytu grzebienia kości potylicznej (mierzone cyrklem)	350 "	480 "
14. Szerokość potylicy u góry	200 "	200 "
15. " " w pośrodku	210 "	210 "
16. " otworu potylicznego	50 "	55 "
17. Oddalenie pomiędzy szczytami <i>processus postglenoidales</i>	140 "	140 "
18. Wysokość otworu potylicznego	60 "	90 "
19. Oddalenie końca kości nosowych od grzebienia potylicznego	720 "	760 "
20. Oddalenie wyrostka stawowego od przedniego brzegu oczodołu (m. cyrklem)	380 "	380 "
21. Oddalenie przedniego brzegu oczodołu od brzegu jamy nosowej	145 "	120 "
22. Oddalenie tylnego brzegu jamy nosowej od końca kości nosowych	200 "	140 "
23. Oddalenie tylnego brzegu jamy nosowej od kości międzyszcękowej	±200 "	200 "
24. Oddalenie wyrostka stawowego od zębów trzonowych	290 "	310 "
25. Oddalenie pierwszego zęba przedtrzonowego od końca kości międzyszcękowej	?	160 "
26. Oddalenie pomiędzy wyrostkiem stawowym a końcem kości międzyszcękowej	630 "	720 "
27. Oddalenie grzebienia potylicznego od przedniego brzegu oczodołu	430 "	430 "
28. Oddalenie grzebienia potylicznego od najbardziej na zewnątrz wysuniętej części kości jarzmowych	330 "	270 "
29. Oddalenie grzebienia potylicznego od nasady kości jarzmowych	180 "	200 "
30. Oddalenie pomiędzy grzebieniem potylicznym a końcem <i>processus mastoideus</i>	?	260 "

	Czaszka ze Złotego Potoku	Czaszka ze Staruni
31. Oddalenie pomiędzy najbardziej na ze- wnątrz wysuniętą częścią kości jarzmo- wych a przednim krajem oczodołu . . .	200 mm	200 mm
32. Oddalenie końca <i>processus postglenoidalis</i> od tylnego brzegu wyrostka stawowego (<i>condylus</i>)	?	70 "
33. Odległość brzegu szczęki górnej od guza czołowego (m. tasiemką)	280 "	320 "
34. Ta sama odległość, mierzona cyrklem . . .	220 "	225 "
35. Najmniejsza szerokość kości międzyszcze- kowej	50 "	30 "
36. Szerokość szczęk górnych w okolicy pm ₂	160 "	150 "
37. " " " " " m ₂	250 "	200 "
38. Długość otworu podniebieniowego	110 "	80 "
39. Oddalenie końca kości międzyszczękowej od tylnego brzegu kości podniebieniowej	305 "	300 "
40. Oddalenie tylnego kraja kości podniebie- niowej od dolnego brzegu otworu poty- licznego	340 "	390 "

Objaśnienie tablicy.

1. Czaszka widziana z boku.
2. " " z góry.
3. " " z dołu.
4. " " od przodu.
5. " " od tyłu.
6. Młoteczek (*malleus*).

Résumé.

Über einen in Zloty Potok gefundenen Schädel des *Rhinoceros antiquitatis* Blum.

In dem gräflich Branickischen zoologischen Museum in Warschau befindet sich ein schöner Schädel des *Rh. antiquitatis* Blum., welcher einst in den Höhlen von Zloty Potok bei Częstochowa im Königreich Polen aufgefunden wurde. Derselbe gehörte einem schon fast erwachsenen Individuum, denn seine Nasenscheidewand (*Septum narium*) ist ganz verknöchert und der letzte oder dritte Molar war gerade in Entwicklung begriffen. Trotzdem dieses Nashorn viel älter war als das von Starunia, zeigt sein Schädel noch einige nichtverwachsene Nähte zwischen den einzelnen Knochen und dar-

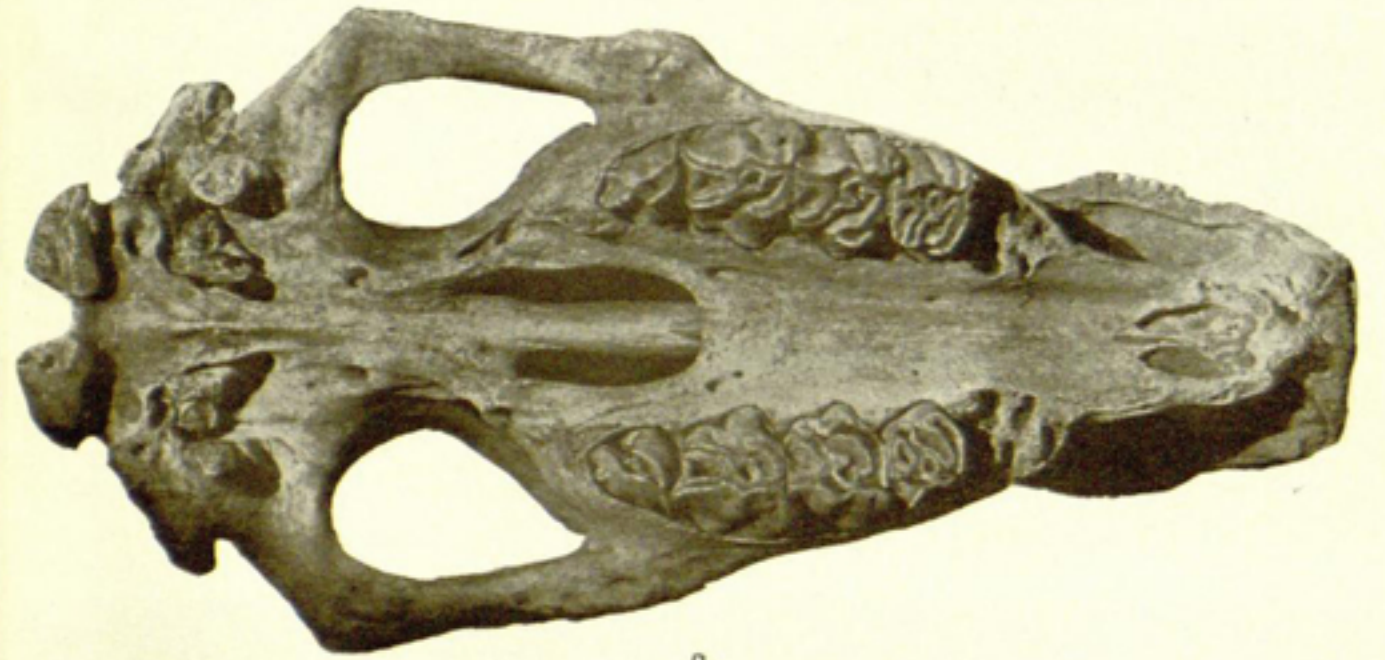
unter sogar einige, die in dem Exemplar von Starunia nicht mehr sichtbar waren (*Sutura zygomatico-maxillaris, sut. zygom.-lacrymalis*). In seiner Notiz vergleicht nun der Verfasser diesen Schädel mit dem von Starunia in bezug auf die Gestalt der einzelnen Knochen, ihrer Nähte u. s. w.

Aus dieser Vergleichung geht hervor, daß der Schädel von Złoty Potok einem kurzköpfigen, dagegen der vom Starunia einem langköpfigen Individuum gehörte. Ob aber die kurzköpfigen Individuen dieser Art des männlichen Geschlechtes und die langköpfigen des weiblichen Geschlechtes waren oder umgekehrt, läßt sich jetzt noch nicht entscheiden.

Dieser Notiz schließt der Verfasser eine vergleichende Maß-Tabelle der beiden Schädel und 6 photographische Aufnahmen an.

2.

3.

6.

1.

4.

5.